

mājas VIESIS

TĀ ES TEVI MĪLĒJU

2010. gada 18. jūnijs

Tā diena...

■ MAIJA KREKLE

Zied baltie jasmīni un sārtās peonijas, sāk saldi smaržot liepas, plaukst rozēs... Tik skaista diena, tik jauka bija Jāņu nakts. Nogurums gan pēc ligošanas, bet tas ir saldi patīkams. Ne tads kā pēc garās un mokpilnās slimības ziemā. Nevar Dievam acīs lēkt! Nevajadzēja, tikko pabeidzot savas trilogijas trešo, pēdējo, daļu, skaļi lielities un teikt: "Nu es varu mierīgi mirt." Un gandrīz nomira arī – influence, ko tagad sauc par gripu, tad vēl divas smagas sirdslēkmes... Rīgas dzīvoklī sala pat siltā laikā, labi, ka kaut jūnija sākumā spēja atbraukt uz mīļajiem Sprīdišiem, kur beidzot var atspirgt gan miesīgi, gan garīgi. Te viņas dzimtās vietas, te mīļais tēvs guļ kapšētā. Viņas gaišais, cēlais tēvs, kas nevienu nespēja pāri darīt, tāpēc citi, un tieši tie tuvākie, mīļākie paša radi – viņu izmantoja. Vēl tagad smeldz sirds, cik ļoti viņai visu mūžu pietrūcis tēva, cik maz viņa paguva izjust viņa skaidrās sirds maigumu. Mīļais, labais! Māte bija šerpāka – bet kādam jau ar to kalpa dzīvi bija jācīnās. Kādam arī tas grūtums bija jānes uz saviem pleciem. ANNĀ BRIGADERĒ apvienojās abu īpašības – gan mātes skarbums un izveicība, gan tēva skaidrā sirds un godīgums.

Nu jau drīz viņa satiks savus vecākus, vēl aizvakar brālis runāja, ka jābūt gatavam uz savu pēdējo dienu – viņš jau arī ir piecus gadus vecāks, vienmēr grib būt tas gudrākais. "Brālīt, brālīt, par to jau es neuztraucos," domā Anna Brigadere, "bailēm es jau sen esmu pāri, sirds un prāts visam sagatavojies. Mūžs ir skaidrs un tīrs, savas tautas rakstniece esmu bijusi un šo godu esmu augstu turējusi. Man nav jālielās ar svešām spalvām, pašas darbs runā par sevi. Tas mans piemineklis. Un Sprīdiši arī."

Šīs skaistās, viesmīlīgās mājas, kurās tik bieži cimojas gan radi, gan draugi, gan dažādi tuvi un tāli ciemiņi! Pašā Jāņu vakarā vēl Rīgas ugunsdzēsēju nodaļa bija atbraukusi. Visi te tiek laipni sagaidīti, viesu grāmatā ierakstīti. Visiem patīk nofotografēties kopā ar rakstniecei, tikai bildes gan neviens nav atsūtījis. Ugunsdzēsēji solījās nepiekrāpt. Lai nu tā būtu! Nebija jau arī laika vairs ar viņiem kavēties, pašas radi un labie draugi bija sanākuši uz ligošanu, vajadzēja sagaidīt Jāņu bērnus kā kārtīgai latviešu namamātei.

Vakars bija lietains un pavēss, bet viņa tik un tā devās uz pilskalnu ligot kopā ar lielo ligotāju pulku. Kur viņai radies tāds prieks un spars, ne viņas no noguruma un sanikuma! Brālis un svaine gan nenāca līdzī, palika mājās. Lai arī abi vēl stalti, tomēr var just, ka astotais gadu desmits viņiem jau uz pleciem. Cik sen tas laiks, kad Jānis Brigaders un Brigadere-Maija bija izcilākie latviešu teātra aktieri!

Skaista bija ligošana, savu balsi rakstniece arī nežēloja. Jā, kādreiz jaunībā viņa gribēja kāpt uz skatuves kā dziedātāja, mācījās mūziku pie Vīneru Ernesta, bet viņam labāk patika glītākās skolnieces. Anna šajā ziņā bija atstāta bešā, viss skaistums bija ticis brālim un māsiņai, labajai, gaišajai Līziņai. Tagad, vecuma galā, viņa var pavīpsnāt par tām meiteņu gadu ciešanām, jo savu ceļu dzīvē un mākslā Anna atrada i bez skaistām acīm. Ļoti gribas ticēt, ka viņas darbi ir mācījuši

un mācīs uz labu daudzas latviešu paaudzes.

Rakstniece vēl pēdējo reizi pārlaiž skatienu dārzam, kam cauri tek Tērvetes upīte. Tās burzguļošanu viņa vairs nedzird, pēc slimšanas ausis vairs nav tik labas. Mierīgs un smaržpilns vakars.

Rīt jāceļas agri un jāstrādā. Uz galda stāv iesākto darbu manuskripti, arī Pētera Donova grāmata krievu valodā "Tri glavnije osnovi žizņi: nadežda, vera i ljubovj." ("Trīs galvenie dzīves pamati: cerība, ticība un mīlestība" – no krievu val.) Ljubovj... Jā, mīlestība... Daudzi domā, ka viņai par to nav ne jausmas, viņai – neprecētai, bez bērniem. It kā bez mīlestības šajā pasaulē vispār varētu dzīvot! Un kā māte viņa bija visiem, kam vajadzēja viņas sirds siltumu un prāta asumu, un draudzīgo padomu.

Milas skurbumā viņa reiz bija rakstījusi tik daudzas garas un skaistas vēstules, nez kur tās palikušas tagad? Nekad viņa nevarētu kā Aspazija – publicēt, atdot citiem cilvēkiem lasīšanai savus mīlestībā teiktos vārdus! Tā ir tikai divu mīlošu siržu darišana! Bet Rainis bija miris, Aspazija varēja izdarīt, kā grib. Viņa jau vienmēr bijusi tāda koša un neparasta, vienmēr gribējusi būt pirmā. Tikai ne sava vecuma atzišanā... Labais Blaumanis jau rakstniecei tika teicis – viņas nelaime ir tā, ka Aspazija vienmēr ir priekšā, aiz viņas košuma viss cits nobāl. Varbūt Annas Brigaderes mīlestības vēstules bija pats labākais, dziļākais un patiesākais, ko viņa savā mūžā sarakstījusi, bet tās

**1913. gadā
bija beigusies
Langmesera
un Brigaderes
sarakste. Verdošais
jūtu krāteris, kas
dzejniecei lika ciest
bezgalīgas mokas
gan miesīgi, gan
garīgi, bija aplūsis.**

Anna Brigadere jaunībā.

Jānis Rapa – Brigaderes rakstu pirmais un vienīgais izdevējs, viņas centienu sapratējs, šaubu kļiedētājs.

ņemūžam netiks rādītas ļaužu ziņkārīgajām acīm, lai gan arī to adresāts jau miris – un viņas sirdi viņš jau bija miris krietni pirms tam.

Rakstniece atlaižas gultā, piever acis. Tik daudzi viņas mīļie ir jau tur, aizsaule. Arī gaišā, skaistā Irma Balode, bagātā tirgotāja meita, kuru viņai kā inteliģentai un uzticamai biedrenei vajadzēja pavadīt ceļā uz Davosu, lai jaunā sievietē pirms gaidāmajām kāzām uzlabotu savu trauslo veselību. Irma, jūrista Arveda Berga saderētā ligava, ceļā nedrīkstēja doties viena pati. Baloži maksāja ceļa naudu un uzturu, Irma bija dzīvespriecīga un atjautīga, ļoti patikama jauna dāma, kāpēc lai Anna nebrauktu par kompanjoni? Toreiz, 1898. gada oktobrī, viņas pavadīja dažas dienas Berlīnē un Minhenē, apskatot muzejus un teātrus, tad devās ar vilcienu uz Davosu. Aiz loga bija košās Alpu kalnu ainavas, abas dāmas jūsmoja par tām un nepievērša uzmanību kādam jaunam kungam, kas nesen bija iekāpis vilcienā un apmeties viņu kupejā. Toties kungs aizrautīgi klausījās nepazīstamajā valodā un drīz vien sacīja: "Jūs esat no Baltijas." Viņš pieklājīgi stādījās priekšā kā doktors Ludvīgs Augusts Langmesers. Sarunas turpinājās trijātā, un Langmesera interese saistījās vairāk ar Annu, nevis jaunāko, skaitāko ceļabiedrēni. Pēc brīža viņš ar

sajūsmu teica: "Jūs esat dzejniece." Izrādījās, ka viņu ceļa mērķis ir kopīgs – Annas un Irmas apmēšanās vieta Davosā piedereja Augustam Langmeseram! Sarunas kļuva arvien dzīvākas. Dāmas uzzināja, ka Langmesers brauc mājās no Cīrihes, kur nupat aizstāvējis filozofijas doktora grādu un turpina teoloģijas studijas, bet viņa sieva, angliete, ir aizbraukusi uz dzimteni kārtot mantojuma lietas.

Protams, pirmajā sarunā viņš nepastāstīja, ka ir trīdesmit divus gadus vecs, ka viņa tēvs bijis Bāzeles virvju meistars, arī pats Ludvīgs Augusts gribēja kļūt par amatnieku, tāpēc ceļoja pa Ziemeļvāciju un Itāliju, amatu apgūdam. Bet izrādās, ka viņam bija lemts cits dzīves ceļš. Pēc Bāzeles sludinātāju skolas beigšanas Langmesers sāka darboties Zilā Krusta pretalkoholisma misijā Davosā, 1893. gadā viņš iestājās Cīrihes universitatē un apprecējās.

Par divdesmit septiņus gadus vecā jauneklā sievu kļuva četrdesmit divus gadus vecā Eliza Anna Krotera, garīdznieka meita. Viņa rūpējās par vīra labklājību un nodrošināja viņa zinātniskās karjeras attīstību. Viņa bija ļoti bagāta un kļūs vēl bagātāka.

Kamēr Eliza Anna kārtoja mantojuma lietas, Ludvigs Augusts aizrāvās ar dzejnieci no Rīgas, pievērsot viņu savam darbam un misijai. Pansijā "Betānija", kur apmetās abas latvietes, notika "Zilā Krusta" literārie vakari. Langmesers

pierunāja Annu Brigaderi nolāst publikai kādu no saviem stāstiem, citreiz viņa te deklamēja Šveices slavenākā un Ludviga Augusta milākā dzejnieka Konrāda Ferdinanda Meijera balādes. Kopīgas pastaigas, sirsnīgas sarunas raisīja dzejniecē vēl nesajustas laimes izjūtas. Beidzot viņa bija atradusi vīrieti, kuram piemita prāts, literatūras izpratne, kurš daudz ar sevi strādājis,

Dzejnieks
Fallijs.

daudz piedzīvojis garīgā plāksnē un daudz arī sasniedzis gan kā cilvēks, gan zinātnieks. Turklāt Langmesers tik labi sajuta un izprata viņas ilgas, intereses un centienus, jo viņas rakstnieces ceļš bija tikko sācies. Anna bija piecus gadus vecāka par Augustu, bet viņa to nejuta, jo viņš bija tik gudrs un erudīts – labi pazina cilvēka dabu, rakstīja dzejoļus, bet vairāk gan teoloģiskas studijas un traktātus, prata kādas 10 – 12 valodas. Viņš atmodināja Annas Brigaderes sievišķo būtību, atvēra viņas noslēgto sirdi mīlestībai, bet... attiecībām nebija nākotnes. Langmesers bija precēts vīrs, turklāt svešzemnieks, kas savu dzimto tāpat kā Anna Brigadere savējo – viņa taču gribēja būt latviešu

rakstniece. Šķiršanās stunda tuvojās. Anna ar Langmeseru miglainā vakarā devās pēdējā pastaigā pa mežu, te viņi atvadījās uz mūžu. Lūpas klusēja, jo nevarēja pateikt nepasakāmo, acu skats bija zemē vērstš, jo tik grūti skatīties acīs, ko nekad vairs neredzēs, sirds sāpēja nepanesami, bet nebija ne raudu, ne asaru, tikai rokaspiediens un skumja nolemtība – jādodas projām. Un pavisam. Atpakaļceļš bija skaists – caur Lugano, Komo, Milānu un Venēciju. Bija Lieldienas, lielu sāpju un sirds gaismas pilns laiks. Dvēsele svētu jūtu pielīta, bet miesa neizturēja sāpju smagumu. Dzimtene dzejniece atgriezās slima.

Bet mīlestība turpinājās sarakstē. Anna Brigadere Augustam Langmeseram aizsūtījusi vairāk nekā 200 vēstule, no viņa saņēmusi apmēram tikpat. Viņš sūtīja arī grāmatas – gan paša, gan citu autoru sarakstītās. Šķiet, ka viņa jūtas pret rakstnieci bija draudzība, jo to viņš uzskatīja augstāku par mīlestību, kurā ir arī egoisma klātbūtne. Bet draudzība ir nesavtīga. Un vēl Brigaderi, kura savā jūtu spēkā bija radījusi un Lang-

meseram nosūtījusi pasaku "Mare" par sievietes pašai dziedību mīlā, atvēsināja tik ļoti mīlētā cilvēka paštaisnums un pamācošais tonis. Vai viņš tiešām neko nav sapratis, viņš, kura cilvēku pazišanu rakstniece bija tā apbrīnojusi?

Tomēr atmiņas par Alpiem vēl arvien bija dzīvas un sāpīgi trīsuļojošas.

1901. gadā Annu Brigaderi satrieca viņas jaukāš celābiedrenes Irmas, nu jau Bergas, pēkšņā nāve. Viņa mira dzemdībās. Anna pirms deviņpadsmit gadiem bija piedzīvojusi līdzīgu savas mīļās māsas Liziņas nāvi. Irma gan dzemdēja pirmo reizi, bet Liziņai jau bija meitiņa Elfrīda, kad viņa gaidīja – un tā arī nesagaidīja – dvīnišus. Māte bija aizbraukusi pie vecākās meitas uz Ventspili, bet Anna Rīgā gaidīja no viņām ziņas. Sagaidīja trīskāršu nāves ziņu – vispirms aizgāja bojā jaunā māte, pēc tam arī abi bērniņi. It kā nelaimju vēl nepietiktu, pēc kāda laika saslima un nomira arī mazā Elfrīda, kuru Brigaderu māte bija atvedusi uz Rīgu. Anna ilgi sev nevarēja piedot, ka jaunības paštaisnumā bija pierunājusi māsu turēt saderinātajam doto solījumu, kaut Liziņai kāds cits bija iepaticies vairāk. Pēc māsas nāves viņas vīrs ļoti ātri atrada mierinājumu citas sievietes rokās.

Liziņas liktenis kā smags akmens nospieda sirdi. Ne viņai, ne brālīm varbūt tāpēc bērnu nav. Brigaderu dzimta zūd līdz ar viņiem.

**Pēkšņā aizrautība
Fallija raupjās dabas
un egocentrisma
dēļ pārvērtās
par vilšanos un
rūgtumu, bet galu
galā dzejnieks
Brigaderei bija
dārgs un mīļš
draugs, mīļākais no
biedriem.**

Anna Brigadere Sprīdīšos.

Labākais biedrs Annai bija Rūdolfs Blaumanis. Viņi patiešām bija uzticami un sirsnīgi draugi.

Iрмаi rakstniece veltīja dzejoļu ciklu. Pēc tam, nākamajā lietaini drūmajā vasarā, viņa sarakstīja krietni daudz dzejoļu, daļu no tiem vācu valodā. Tie bija par Alpu kalnos piedzīvoto, par jūtām, kas bija – vai varbūt nemaz nebija? – kļusumā, sniegā, baznīcas zvanu skaņās...

Sarakste ar Langmeseru vēl arvien bija intensīva, viņu domu apmaiņai ielikts tik daudz sirds un gara. Varbūt sava drauga dēļ, atceroties viņa darbību Zilā Krusta kustībā, Anna Brigadere kādu laiku vadīja atturības biedrību "Auseklis". Bet satikties viņi nesatikās vairs nekad. Kāpēc? Iespējas taču bija, arī līdzekļi, īpaši jau Langmeseram. Skaists tas sapnis, kas nesapņots?

1906. gadā Annas Brigaderes dzīvē garāmejot ienāca Fallijs. Viņš atnāca ciemos, lai aizrunātu par savas lugas "Selgā" uzvešanu Rīgas Latviešu teātrī, jo Jānis Brigaders bija teātra komisijā. Veiks un interesants sarunu biedrs, mērķtiecīgs un enerģisks bija daudzinais modernists, kura pseidonīmu pieklājīgi cilvēki pat kautrējās izrunāt. Pēkšņā aizrautība

Fallija raupjās dabas un ego-centrisma dēļ pārvērtās par vilšanās un rūgtumu, bet galu galā dzejnieks viņai bija dārgs un miļš draugs, miļākais no biedriem. Labākais biedrs viņai savukārt bija Rūdolfis Blaumanis. Viņi patiešām bija uzticami un sirsniņi draugi. Tikai draugi. Bezgala zēl, ka viņam tik ātri bija jāaiziet no dzīves.

Blaumanis ir miris, arī Fallijs, labi, ka dzīvs ir Jānis Rapa, radnieks un saprotošs draugs, viņas rakstu pirmais un vienīgais izdevējs, viņas centienu sapratējs, šaubu kļiedētājs... Kaut tagad viņam pašam smagi klājas – pavisam nesen Rapa zaudējis savu tikko dzimušo dēliņu un jauno sievu Martu. Kārtējais nelaimīgo dzemdību gadījums viņas tuvajos... Varbūt liktenis viņai tā deva kādu zīmi?

Langmesers?

Arī viņa vairs nav. Bernē 1918. gada oktobrī piecdesmit divu gadu vecumā beidzās viņa dzīve. 1913. gadā bija beigusies Langmesera un Brigaderes sarakste. Verdošais jūtu krāteris, kas dzejniecei lika ciest bezgalīgas mokas gan miesīgi, gan garīgi, bija apklusis. Vairs nekad viņa līdz pašiem dziļu-

miem neatklāsies nevienam cilvēkam. Vēl tikai lugā "Ilga" viņa mēģinās attēlot savas dvēseles līdzinieka meklētājas gaitas.

Profesors Zendborgs pirmajā cēlienā – Langmesers, kāds viņš bija kļuvis tad, kad Brigadere pārtrauca viņu attiecības. No mākslinieka kļuvis par vulgāru propagandistu, pašapmierināts un Ilgas spontānās rīcības nedaudz izbiedēts, pārliecināts, ka rīkojies pareizi toreiz, kad mācījies Ilgai saprast – iet līdz galam būtu grēks... Viņš arī tagad domā, ka labāk būt tāliem un nesasniedzamiem, jo tuvība – laulība ir tāda sāja lieta, bet tagad mīlestībai ir mirdzums un apgarotība. Tas, protams, neattiecas uz viņa paša laulību.

Zendborga rūpīgo un pašpārliecināto sievu autore lugā nosauc par Ellīnu. Langmesera kundzes vārds bija Eliza Anna. Otrajā cēlienā Granta tēlā pavid Fallija rakstura iezīmes, trešajā galvenais ir Ēvalds Krons. Varbūt tas ir Rapa, varbūt... Ilgai ir viņas pašas dvēsele. Vienuļā un ilgu pilnā, savas sirds atbalsi meklējoša.

Aiz loga uz brīdi satumsusi nakts. Rakstniece iemiguši. Viņa vēl arvien guļ tā, kā

māte mācījusi, ar plaukstu zem vaiga. Jāņugunu spožums nakts tumsā vēl atvīd viņas apziņā, tad tās nomaina tik miļās un skaidrās saules baltā gaisma. Mūžīgā gaisma.

No rīta mājinieki viņu gaida pie brokastu galda. Nekad rakstniece nav tik ilgi gulējusi. Lai nu viņa paguļas, saka brālis, bet saimniece Annītei nav miera. Tieši viņa ir tā, kas atrod Annu Brigaderi mirušu.

Un kāds vēlāk arī atrada viņas vēl nepublicētos dzejoļus. Pašus intīmākos, sirds pilnākos. No rakstnieces skaidrā un skarbā prāta cenzūras žņaugiem tajos ir izrāvusies mīlestībā gavilējoša sievietes dvēsele.

*To dienu kā lūgšanā piesaukšu,
Tā nepazīs salnu, nei rūsu,
Tā diena bij visa tik Es un Tu,
Bij mana, bij tava, bij mūsu.*

*Lai vēlreiz lūpas uz lūpām dus
Šai dienā, kas mums vēl tik tuva,
Pirms dvēseles atāust kā brīnuma*

klus,

*Pirms tā par sapni mums kļuva,
Pirms tā par sapni mums*

*kļuva. **MY***